

a současně odkrývá možnosti dalšího interpretacího využití. Podobně jako u řady jiných prohlášení platí i zde, že podobné texty je třeba vnímat s patřičným odstupem. Tyto odkazy jsou na druhé straně nezanedbatelným obrazem toho, kterak byly různé činy vnímány různě.

Kniha Petra Macka vyvolala již v době vydání české verze mezi odbornou veřejností patrný ohlas. Jedním z důvodů může být skutečnost, že na knižním trhu se podobné synteticky pojaté texty objevují jen zřídka a rovněž popisované období se vymyká běžně zpracovávaným tématům. Kritická diskuse o povaze tohoto jevu v domácí kultuře a jeho zařazení do širšího evropského kontextu probíhá již od 90. let minulého století a především v zahraničí získává na přitažlivosti. Tento typ kultury byl přijat jako exces, jako výraz ideologické úzkoprsosti, který záměrně komolí hodnoty meziválečných estetických avantgard. Takové výstřelky jsou přesto víc než epizodou ve vývoji domácí kultury. Doba, jež se spojována s interpretací událostí nedávné historie, se neobejde bez odvahy vyslovit soudy nad událostmi, které mohou být stále živé, a neskouznout přitom k jednoduchým heslům či glosám. Takový výkon v sobě nutně pojí erudici historika a hudebního teoretika s estetizujícími ambicemi. Je zřejmé, že Mackova syntetická práce je podstatným obohacením české teoretizující a současně historicky orientované muzikologie a že zasvěcené a na vysoké úrovni nabízí zajímavé metodologické podněty – aplikace metody sémantické analýzy textů se v podobném rozsahu objevuje poprvé. Po přečtení knihy lze konstatovat, že Mackův ucelený a teoreticky vysoce fundovaný výkon si své čtenáře najde napříč odbornou veřejností. Je rovněž svědectvím o době, ve které texty vznikaly. V neposlední řadě přispívá k aktuální diskusi o politizaci umění či o hudbě jako politickém gestu. *L. Spurný*

* „*Social consciousness*“ of Czech Music culture 1945–1969 in reflection of the period music journalism. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 219 s.

QUO VADIS, EKONOMIE?*

Fungování současné ekonomiky se zdá neudržitelné. Rostoucí spotřeba přírodních zdrojů kontrastuje s jejich postupným úbytkem či degradací. Nejen environmentalisté hovoří v té souvislosti o ekologické krizi. Existuje cesta ven? Začíná pátrání po alternativní vizi ekonomie...

Když jsem četl útlou knížku Nadi Johanisové *Ekologická ekonomie – vybrané kapitoly*, měl jsem dojem, že se nořím do světa úplně jiné ekonomie, než jak ji známe z běžných vysokoškolských učebnic. Autorka, známá svou radikální kritikou převládajícího ekonomického myšlení, jako první vykresluje před českým čtenářem stručnou, čtivou a zároveň informačně hodnotnou vizi této disciplíny, zcela odlišnou od toho, co si většina z nás představí pod pojmem „ekonomie“.

Johanisová totiž pátrá po kořenech jednoho velice specifického ekonomického proudu – ekologické ekonomie, pestrého a rozmanitého oboru, který vznikl na konci osmdesátých let jako pokus o překonání propasti zejíci mezi ekonomikou, přírodními a sociálními vědami. Autorka představuje ekologickou ekonomii jako životaschopnou alternativu ekonomického mainstreamu, schopnou nabídnout řešení tam, kde dosavadní recepty selhaly.

Ekonomie ve službách moci: Bohatí bohatnou, chudí chudnou a příroda strádá

Jako první se dočteme ekologicko-ekonomickou kritiku neoklasické ekonomie. Na té Johanisová nenechává nit suchou. Neoliberální ideologie podle ní kolonizovala neoklasickou ekonomii jako vědu,

což má rozsáhlé dopady na aplikace ekonomických myšlenek v praxi.

Takto pojatá ekonomie spíše systémově umožňuje vykořisťování přírody, než aby pracovala s jejím udržitelným využitím. Tlak na ekonomický růst nutí firmy někde brát co nejlevněji vstupy do výroby, což vede k nadužívání přírodních zdrojů a k jejich postupnému ničení.

V sociální dimenzi Johanisová argumentuje, že neoklasická ekonomie trestuhodně opomíjí mocenské otázky. Sociální spravedlnost či rozložení nákladů a výnosů ekonomické činnosti „neoklasiky“ zkrátka příliš nezajímá.

Co na to ekologická ekonomie? Distribuce moci podle ní zásadně ovlivňuje přístup ke zdrojům – a tedy i to, kdo, kde, kdy a za jakých podmínek z nich bude profitovat. Neoklasická ekonomie je naopak k těmto problémům slepá, a tak umožňuje, ba přímo podporuje jejich neustálé opakování a stupňování. Bohatí tedy dál bohatnou a chudí dál chudnou, zatímco se ekonomové stále diví, proč nápravné programy vycházející z neoliberální doktríny ne a ne zafungovat.

Tak drtivá kritika, jaká se z pera Nadi Johanisové snáší na neoklasickou ekonomii, však slouží hlavně jako odrazový můstek pro pochopení toho, proč je vlastně dobré se ekologickou ekonomikou zabývat. Její vize ekonomiky a společnosti je totiž zásadně jiná, než jakou nabízí současný mainstream.

Jiná ekonomie za dveřmi

V další kapitole Johanisová představuje příběh ekologické ekonomie od jejích myšlenkových kořenů po současnou podobu této disciplíny. Vzhledem k malé obeznanosti s oborem v českém prostředí je logické, že značnou část knihy zabírá jeho historie. Navíc způsob, jakým obor vznikl, tvoří důležitou součást jeho identity.

Reakce environmentální ekonomie, v jistém smyslu předchůdkyně ekologické

ekonomie (která však zůstala v zajetí hodnotových postulátů neoklasické ekonomie), na environmentální krizi se zdála mnoha autorům plochá a neberoucí v potaz společenské souvislosti příčin ekologických problémů. V souvislosti s tím autorka varuje, že podobným směrem by se – ve snaze o poplatnost celkovému společenskému klimatu – mohla v budoucnu vydat i ekologická ekonomie.

Návrh Johanisové zní věnovat větší pozornost tzv. sociálně ekologické ekonomii, kterou považuje za takřka garanci směřování k udržitelné ekonomice. Podle jejich slov je právě ona oborem, kterému by se již mohlo podařit položit základy skutečně svébytné, alternativní a k přírodě šetrné ekonomiky. I z textu je ale zjevné, jak moc práce na koherenci a pokrytí jednotlivých ekonomických témat takový záměr vyžaduje.

Jako mnemotechnickou pomůcku k rozlišení hloubky kritiky mainstreamu podle hodnotových východisek Johanisová používá dělení na „světle zelené“ a „tmavě zelené“ ekologické ekonomie. Přestože toto dělení svádí k určitému kádrování, má podle mne svůj smysl, chceme-li rozlišit mezi ekonomy-vizionáři s alternativní vizí ekonomiky, a ekonomy-opraváři, kteří chtějí pouze postupnými kroky zlepšovat fungování současné ekonomiky.

Autorka nenechává čtenáře na pochybách o tom, na čí straně stojí. Je zjevné, že silně inklinuje k prosazování „tmavě zelených“ řešení – a podle toho buduje i své argumenty. Ačkoli to možná může na někoho působit jako tendenční způsob psaní, je třeba ocenit, že Johanisová svou pozici výslovně přiznává. Tím se do značné míry zbavuje podezření ze záměru manipulovat nenápadně čtenáře k tomu, co si má o látce myslet.

Tragédie diskreditace obcí

V závěrečné části se text věnuje tématu komunitní správy přírodních zdrojů. Proč

se autorka rozhodla zařadit zrovna tento konkrétní příklad? Právě na tom, jak řešit problematiku tzv. občin, často krystalizují rozdíly mezi ortodoxní neoklasickou ekonomikou a alternativními přístupy. Komunitní správa, neoklasickým mainstreamem často ignorované či diskreditované řešení, zejména v zemích globálního jihu představuje funkční cestu k udržitelné správě přírodních zdrojů.

Téma navíc dobře ilustruje neoddelitelnost sociálních a environmentálních hledisek včetně problematiky moci. Kdo určuje pravidla přístupu k nějakému zdroji a možnosti z jeho užívání benefitovat je totiž bytostně politickou, a tedy mocenskou otázkou. Pokud přijmeme předpoklad, že se moc legitimizuje na základě společenského uspořádání, jsme u toho, proč je žádoucí zahrnout sociální témata do ekonomické analýzy.

Celkovému pochopení smyslu zařazení této kapitoly prospívá, že v závěru autorka téma propojuje s hodnotami a výzkumnými prioritami sociálně ekologické ekonomie. Vlastně přispívá i k pochopení, proč si tento nový obor vytkl do názvu ono „sociálně“. Je to snad právě pro jeho důraz na analýzu toho, jak uspořádání společností ovlivňuje její vztah k přírodě a jejímu užívání.

Námět na sebezpyt současné ekonomie

Text Nadi Johanisové je – snad právě pro svou stručnost – velmi čtivým a inspirativním průvodcem pro všechny, kterým je kabát středoproudé ekonomie malý. Otevírá několik velkých témat, o nichž byly napsány stohy knih a článků, a slouží tak spíš jako uvedení do problematiky.

To je také jeho největší slabinou. Přestože si podle autorky text „v nehlubší ro-

vině klade otázku po směřování ekonomie v časech ekologické krize“, zůstává jen u načrtnutí jakéhosi rámce pro úvahy nad podobou udržitelné ekonomiky budoucnosti. Shrnuje zásadní myšlenková východiska ekologické ekonomie, nepouští se ale už do diskuse konkrétních řešení, která ekologičtí ekonomové jako recepty na zmíněnou krizi nabízejí.

Zčásti to přičítám omezenému rozsahu. Svůj podíl však může mít i snaha autorky vyhnout se některým sporným bodům. Například sociálně ekologická ekonomie zdaleka nedostává takový prostor, jak by se mohlo po přečtení Johanisové zdát. Naopak je mnohdy upozaděna ve prospěch mnohem méně radikálních směrů, blížících se často až environmentálně-ekonomickým východiskům.

Význam textu tak pro mě spočívá spíš v rovině autorčina poselství („zabývejte se sociálně ekologickou ekonomikou“), než v nabídce odpovědí na aktuální témata ekologické ekonomie.

„Snad přesto pro někoho může být zajímavý a inspirující,“ píše skromně autorka – a já věřím, že představení ekologické ekonomie českému čtenáři je samo o sobě cenným přínosem nejen do akademické debaty. Johanisové neúnavná kritika, při které se odvolává na řadu velkých myslitelů minulosti i současnosti (a to nejen z řad ekonomů), představuje podle mne hutnou a údernou myšlenkovou základnu pro sebezpyt současné ekonomie.

M. Černý

* Johanisová, Nad'a. *Ekologická ekonomie – vybrané kapitoly*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 88 s.